

Μαρξισμός και Επιστήμες

ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΕΣ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Κείμενα των: **Boris Hessen, Κώστα Γαβρόγλου,
Αριστείδη Μπαλτά**

Μετάφραση, Επιμέλεια, Επίμετρο:

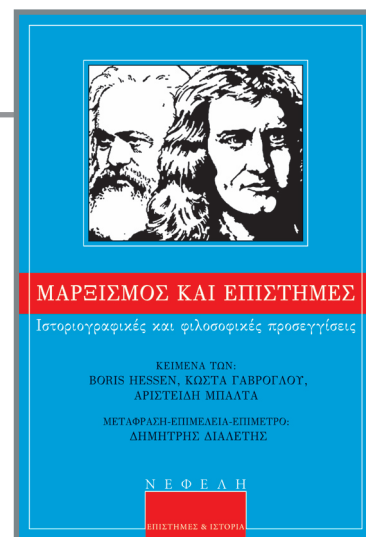
Δημήτρης Διαλέτης

Σειρά: Επιστήμες και Ιστορία

Διεύθυνση σειράς: Δ. Διαλέτης, Γ. Χριστιανίδης

ISBN: 978-960-211-948-8

Μάρτιος 2010 • Σελ.: 384 • Τιμή: € 23,50

εικόνα εξωφύλλου:
Δημήτρης Στεβής

Στο βιβλίο παρουσιάζεται για πρώτη φορά στην ελληνική γλώσσα το διάσημο έργο του Σοβιετικού μαρξιστή φυσικού, ιστορικού και φιλοσόφου **Boris Hessen** (1893–1936) *Οι κοινωνικές και οικονομικές ρίζες των Αρχών της Φυσικής Φιλοσοφίας του Νεύτωνα*, το οποίο είχε παρουσιαστεί ως ανακοίνωση στο 2ο Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας των Επιστημών και των Τεχνικών που έγινε στο Λονδίνο το 1931. Το έργο του Hessen κατέχει στην ιστοριογραφία της ιστορίας των επιστημών μια μοναδική θέση, διότι με αυτό επιχειρήθηκε για πρώτη φορά μέσω της μαρξιστικής θεωρίας η ανάγνωση, η κατανόηση και η ανασυγκρότηση της ιστορικής γενεαλογίας ενός κορυφαίου για τη νεότερη επιστήμη έργου, των *Μαθηματικών Αρχών της Φυσικής Φιλοσοφίας* του Νεύτωνα, όχι με όρους που παραπέμπουν στην ιδιοφυΐα του δημιουργού τους ή στην προϋπάρχουσα του Νεύτωνα φυσική θεωρία, αλλά με όρους που παραπέμπουν σχεδόν αποκλειστικά στις πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της εποχής του. Για αυτόν τον λόγο άλλωστε θεωρείται ένα από τα κλασικά προγραμματικά παραδείγματα μιας μαρξιστικής ιστοριογραφίας των επιστημών, στην οποία η επιστήμη κατανοείται ως ένα είδος εργασίας μέσα στο σύστημα της κοινωνικής παραγωγής. Η επίδραση του κειμένου του Hessen στη δημιουργία μιας μαρξιστικής σχολής «εξωτερικής» ερμηνείας της ιστορίας της επιστήμης, στον αγγλοσαξωνικό κυρίως χώρο, ήταν μεγάλη. Η παρουσία του αποτέλεσε το έναυσμα για τη συγκρότηση και δημόσια παρέμβαση στον χώρο της ιστορίας και της φιλοσοφίας της επιστήμης ενός περιορισμένου αλλά εξαιρετικά παραγωγικού κύκλου μαρξιστών επιστημόνων και ιστορικών, που με το έργο τους συνέβαλαν ουσιαστικά στη δημιουργία μιας μαρξιστικής κοινωνικής ιστορίας της επιστήμης. Εξίσου μεγάλη ήταν όμως η επίδρασή του και στη συγκρότηση μιας «αντιμαρξιστικής» κοινωνικής ιστορίας της επιστήμης, για την οποία αποτέλεσε μάλιστα αντικείμενο σκληρών κριτικών.

Η πρώτη αυτή απόπειρα κατανόησης της ιστορικότητας όλων των πλευρών, και όχι μόνο των τεχνικών-επιστημονικών, ενός κορυφαίου επιστημονικού έργου με τη χρήση της μαρξιστικής θεωρίας εξακολουθεί να παραμένει μια από τις πληρέστερες και για τον λόγο αυτό συνεχίζει ως τις μέρες μας να αποτελεί σταθερή βιβλιογραφική αναφορά για την ιστοριογραφία των επιστημών.

Η παρούσα έκδοση περιλαμβάνει δύο κείμενα που έγραψαν με αφορμή την ελληνική μετάφραση του έργου του Hessen ο Κώστας Γαβρόγλου και ο Αριστείδης Μπαλτάς. Τα κείμενα αυτά δεν αποτελούν μόνο ουσιαστικά βοηθήματα για την κατανόηση του κειμένου του Hessen αλλά –κυρίως αυτό– μας παρουσιάζουν με ολοκληρωμένο και κριτικό τρόπο ουσιαστικές πλευρές και σύγχρονα ζητήματα της μαρξιστικής ιστορίας και φιλοσοφίας της επιστήμης.

Στο κείμενο του ο **Κώστας Γαβρόγλου** παρουσιάζει μια κριτική ανασκόπηση των συζητήσεων σχετικά με τις μαρξιστικές προσεγγίσεις στην ιστορία των επιστημών. Ασκή κριτική

στις βασικές θεματικές που σημάδεψαν σε μεγάλο βαθμό τις συστηματικές απόπειρες για μια μαρξιστική ανάγνωση της ιστορίας των επιστημών: στην απόπειρα να δοθεί ένας ακριβής (μαρξιστικός) ορισμός της επιστήμης, στην άποψη ότι η τεχνολογία δεν είναι τίποτε άλλο παρά εφαρμογή των επιστημών, αλλά και στην «αντίστροφή» της, ότι, δηλαδή, οι τεχνικές και τεχνολογικές επινοήσεις παρακινούν τους επιστήμονες να βρουν τους θεωρητικούς νόμους που «κρύβονται» μέσα τους, καθώς και στη θέση περί ουδέτερης επιστήμης και καλής ή κακής χρήσης της. Στο κείμενο προτείνεται η διερεύνηση μιας μαρξιστικής ιστορίας των επιστημών μέσα από τις ιστοριογραφικές κατηγορίες της ενδεχομενικότητας και της επιστημονικής πρακτικής και τίθενται ορισμένα νέα ερωτήματα. Αναδεικνύεται η σχετική αυτονομία των επιστημών από τις δυνάμεις παραγωγής και τις σχέσεις που αυτές προσδιορίζουν και φωτίζεται ο ρόλος της στην ιστορικότητα των σχέσεων ανάμεσα στις επιστήμες και την κοινωνία. Έτσι οι επιστημονικές εξελίξεις ερμηνεύονται ως προϊόν όχι μόνο ενδογενών αλλά και εξωγενών παραγόντων, και περιορίζονται τα άκαμπτα αιτιοκρατικά ερμηνευτικά σχήματα που επικρατούσαν στο παρελθόν στην ιστορία των επιστημών.

Στο κείμενο του ο **Αριστείδης Μπαλτάς** παρουσιάζει τα φιλοσοφικά προβλήματα που αναδύονται από τη μαρξιστική θεώρηση της επιστημονικής αντικειμενικότητας. Οι περισσότερες φιλοσοφικές προσεγγίσεις συγκλίνουν στο ότι μια επιστήμη όπως η Φυσική προσφέρει την αντικειμενική γνώση του μέρους του κόσμου που επιλαμβάνεται. Την άποψη αυτή φαίνεται να υιοθετούν και οι περισσότερες εκδοχές του μαρξισμού, εκείνης του ίδιου του Μαρξ συμπεριλαμβανομένης. Αλλά, από την άλλη μεριά, οι περισσότερες εκδοχές του Μαρξισμού, πάλι εκείνης του Μαρξ συμπεριλαμβανομένης, επιστρατεύουν ισχυρά επιχειρήματα για να ισχυριστούν ότι κάθε επιστήμη είναι κοινωνικό προϊόν και άρα δέσμια της εποχής της και των κοινωνικών συνθηκών που εκάστοτε επικρατούν. Δημιουργείται έτσι μια ένταση με επίκεντρο την επιστημονική αντικειμενικότητα. Η συμβολή του Αριστείδα Μπαλτά επιχειρεί να αντιμετωπίσει αυτή την ένταση σε συνάρτηση με την εργασία του Hessen προτείνοντας παράλληλα μια μορφή διεξόδου που «σώζει» τόσο την αντικειμενικότητα όσο και την κοινωνική αγκύρωση της κάθε επιστήμης.

Η έκδοση ολοκληρώνεται με ένα εκτενές επίμετρο του μεταφραστή και επιμελητή της, **Δημήτρης Διαλέτης**, για τη ζωή, τον ιστορικό περίγυρο και το έργο του Boris Hessen.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Δημήτρης Διαλέτης: Πρόλογος στην ελληνική έκδοση

Boris Hessen: Οι κοινωνικές και οικονομικές ρίζες των *Αρχών της Φυσικής Φιλοσοφίας* του Νεύτωνα

Κώστας Γαβρόγλου: Μαρξισμός και ιστορία των επιστημών

Αριστείδης Μπαλτάς: Μαρξισμός και φιλοσοφία της επιστήμης: Επιστημονική αντικειμενικότητα έναντι κοινωνικού σχετικισμού

Δημήτρης Διαλέτης: Στοιχεία για τη ζωή και το έργο του Boris Hessen